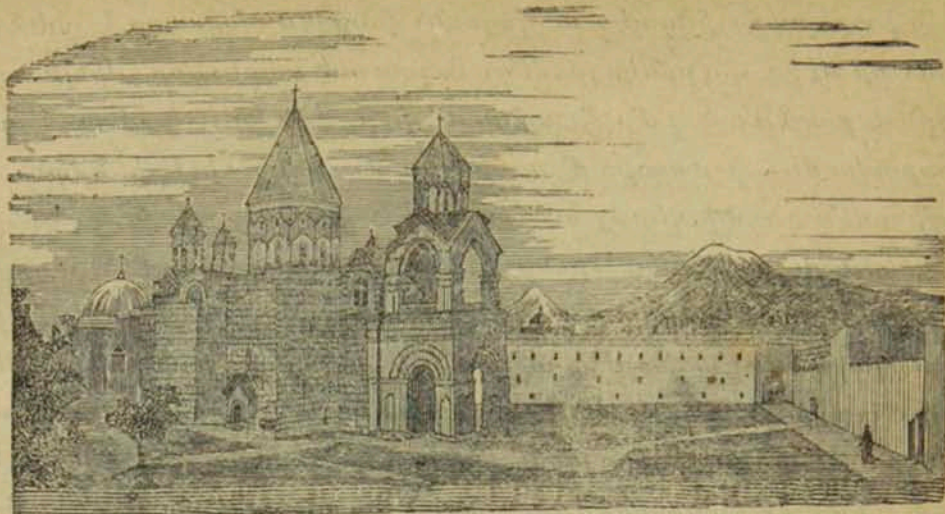

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ Թ. — ՇՐՋԱՆ ԺԸ.

1885

ՏԱՐԻ ԺԷ. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԲԱՐԻՆ:

Ա-է-դ-ն. Մ-ա-դ. 13. 14:

Մի ոսկու գանձ խոր թաղուած էր մի ագարակի մէջ ու մի մարդ նորա տեղը գտաւ: Նա, այդ գանձը գտնելու համար, առաւօտուանից՝ դեռ լոյսը բացուած չբացուած՝ մինչև իրիկունը՝ մութը գետինն առնելն՝ աշխատումէր, և ոչ մի աշխատութիւն ու չարչարանք նորա աչքը չլսիացրեց: Այն ժամանակն ասաց գանձի պահապան ոգին, « փակուած կմնայ քո առաջդ գանձի դուռն, մինչև որ դու ունայն աշխարհիս ու կեանքիս բարիքը չծախես ու փրկանք չբերես այդ գանձը ստանալու համար »:

Այն գանձն, որոյ համար Տէրն ասել է, ուրիշ ոսկեհուռն ու ականակալ զարդի նման չէ: Այդ գանձը գտնելու՝ Նա մեզ համար ճանապարհ է բաց արել մահովը: Այս գանձին՝ Աստուծոյ արքայութիւնն են ասում: Այս գանձը դու երբէք չես գտնել, եթէ որ այդ յաւիտենական գանձը ստանալու համար չգոհես քո բոլոր բարիքդ, որ քեզ կապումես աշխարհիս փշանալու, հող դառնալու բանի հետ:

539

Ո՛վ աշխարհ, ի նչպէս անկայուն, ի նչպէս անցաւոր է ամենայն բան, որ մէջդ հիւրընկալումես: Ապառաժ սարն, որ մինչև ամպերն է բարձրացնում, հասցնում իւր գլուխը, կամաց կամաց կոտորտվումէ, փշրատվում ու փչանում ձիւնի ծիւերի նման, որ ընկնում են գետնի վերայ ու հալվում: Հարստութեան գանձերն, որ բաղդն ու աշխատութիւնը միմեանց վերայ դիզում են, որքան երկար են արդեօք քնում: Սրիորդի սիրտ գրաւող գեղեցկութիւնից, պատանւոյ աշխոյժն ախորժելի տեսքից յամբշտակվումես. բայց, տարիներ անց կենալուց յետոյ, զո՛ւր ես պտռում դու այդ միջոցում արդէն փոխուած, ընկած, ծերացած մարդու մէջը: Թագաւորները պալատներ են շինում որ յաւիտեան մնան: Բայց յաւիտեանական բան կա՞յ արդեօք աշխարհիս երեսին. ամեն կողմից թափուած պատերը սղառնում են քանդումն, ու փլատակներից դուրս է հանում իւր գլուխն անսպասելի բաղդն՝ ամայութեան և աւերակների ընկերը: Հին ժամանակուայ մեծ քաղաքների տեղն՝ այժմ տեսնում ենք արդէն հարիւր տարիներով յառաջ, դուրս եկած վայրերի անտառներ: Ունայնամիտ մարդիկ երազումէին, որ այդ քաղաքներն էլ յաւիտեան մնալու համար են շինուած ու յաւիտեան կմնա՞ն: Մի հզօր թագաւորի զօրութիւնը սասանեցնումէ աշխարհիս մի մասի բոլոր թագաւորութիւնը, կտոր կտոր է անում թագեր, բաժան բաժան է անում աղգեր, իւր կամքը նոր բաներ է ստեղծում, ու ինչ որ ինքը կամեցաւ, իսկոյն պատրաստ է: Ի նչպէս մեծ ու նախանձելի մարդ է երևում մեզ այդ կիսաստուածը: Բայց մէկ էլ տեսնես, իւր մարմնոյ մի փոքրիկ մի բարակ թելը թուլացաւ, մի փոքրիկ արիւնքերակը կտրուեց, — ու այն անսասանելի մարդը գեղնեց ու ընկաւ դագադ, ամենին նախանձելի կիսաստուածն արդէն պառկեց հողի տակ ու փտելու վերայ է: Ամբողջ աղդերի պարսառանքը՝ շատ անգամ՝ նզովքը՝ անվերջ թափվում են՝ երբեմն իրանց աստուածացրած՝ մեծ մարդու գերեզմանի վերայ՝ իւր մահուանից յետոյ:

Ուրեմն երկնքի տակն ոչ մի կայուն բան չկա՞յ: Ամեն, ամեն բան ուրեմն հանգամանքի խաղ է և ժամանակների աւաճ: Մարդոց ցնծութեան սրտերն ուրախ ձայներն կամաց կամաց օգումը ցնդում են վշտի ու տխրութեան մէջ մինակ նստած լացողի տաք արտասուքն էլ վերջապէս չորանումէ: Ազայ այն օրն, որից ոչ ոք

չիփախցիլ, այն օրն, որ աղքատի ձեռքից իւր փայտը կխլի, թափառորի գլխիցն՝ իւր թագը:

« Եւ եթէ ամենայն բան էլ կորչի անհետանայ, մոռացուի՝ բայց պատմութեան թերթը պղնձի է, որի մէջ մարդու մեծ գործն որ գրուի, նորա անունն անմահ կմնայ աշխարհումս յետոյ ապրող մարդոց մոքի մէջ: Կենդանի մարդու համար էլ ոգևորիչ է յետոյ ունենալու իւր մեծ անունն ու փառքի ձայնն: Այսպէս են ասում շատերը: Բայց մարդուս իրանից յետոյ էլ ունենալու իւր մեծ անունն ու փառքը մի ունայն խաբէութիւն է միայն, որով իւր պատուասիրութիւնը շողքօրթումէ: Իւր մահից յետոյ մեծ անուն թողնողն արդէն վաղուց իւր կեանքը վերջացրել է ու էլ չկայ աշխարհումս, իսկ իրանից յետոյ աշխարհումս ապրողն չգիտէ թէ՛ մեծ անուն ստացել է արդեօք, առաւել ևս չգիտէ, թէ ինչ կերպով է ստացել և ինչ տեսակ անուն է ունեցել: Ինչպէս որ մարդիկը, քիչ է պատահում, որ իրանց լաւ անցկացրած օրերն այնպէս երկար ժամանակ մոքներումը պահեն, ինչպէս որ իրանց քաշած վատ օրերը չեն մոռանում, պատմութիւնն էլ, սովորաբար, ամենից աւելի յիշումէ միայն նորանց, որ իրանց անբաղտութեամբը մեծ մի անուն են հանել: Մարդկային ազգի բարերարներն, որոց անունն օրհնելով են յիշում իրանցից յետոյ աշխարհումս ապրող մարդիկ, թուով շատ չեն: Բայց հարկաւորաւոր պատուամով չարագործների մասին լաւ տեղեկութիւն ունինք: Բայց դորանք էլ կմոռացուին: Ժամանակի հոսանքն, որ դորանց ամենքի վրայով անց է կենում, գնում, բարիներին էլ, չարերին էլ իւր յորձանքից բացած անդունդքի մէջ կթաղի:

Դէ այսպէս ստուերի նման բաներ են կեանքի ամենամեծ բարիքն, որոց ետեւից մահկանացու մարդս ընկնումէ՝ առանց աչքը կշտանալու: Գեղեցկութիւն, հարստութիւն, բարձր գիրք ու աստիճան, գիտնականութիւն, զօրութիւն ու մեծութիւն՝—բոլորն էլ անց կացող գնացող՝ աչքակապութեան նման բաներ են, երազներ են, ինչպէս որ հէնց մեր կեանքն էլ է:

Եւ եթէ որ, ինչպէս ահա տեսնումենք, հարստութիւնն, որ այսօր կայ, վաղը՝ չկայ, ուրեմն փոշու պէս մի բան է, որ քամին տանումէ. եթէ որ զօրութիւնն, իշխանութիւնը մի ոչինչ բան է, գեղեցկութիւնը թառամումէ, փառքը նուազումէ մի ժամանակից յետոյ այնքան, որ էլ չէ յիշվում թէ՛ մեծ արժանաւորութեան

արձագանքը լինէր մի մեծագործ մարդու, և մեծութիւնն էլ մի գիակ է, մի անշնչացած մարմին, քանի որ այդ մեծութիւնն ունեցողն անշունչ գիակ է դառնում մեռնելով. — եթէ որ այժմ ծաղկած վիճակի մէջ գտնուող թագաւորութիւններն, այժմ ապրող տղգերն աշխարհիս երեսից սրբւումեն ու անհետանում — էլ ի՞նչ է մնում այնտեղ, ուր որ ոչ մի բան չէ մնում. ի՞նչն է կանգուն մնում այնտեղ, ուր որ ամեն բան կործանվումէ: —

Այս աստղն, որոյ մէջ ես մի կարճ ժամանակ բնակվումեմ ու ապրում ու անունն երկրագունդ եմ ասում, դեռ ի՞նչ քան ժամանակ պիտի ման գայ արեգակի շուրջը, իւր կեղեք չորանալուց առաջ, իւր մակերևոյթը կիր դառնալուց առաջ, որ կենդանի էակների համար անբնակելի տեղ պիտի դառնայ այնուհետև: Արդեօք այն արեգակներն ու աստղերն էլ, որ տեսնումեմ երկրն շրջումն իմ գլխիս վերայ, չպիտի փոփոխութեան տակ ընկնեն: Այս երկրագունդն, որոյ վերայ ման եմ գայիս, երկնքի այն լուսաւորներն, որ իմ գլխիս վերայ լոյս են տալիս, ի յաւիտենից չեն առաջ եկել, յաւիտենականութիւն էլ չունեն:

Սարսափելով՝ աչքերս սառած՝ մտիկ եմ տալիս այն գատարկութեան վերայ, որոյ ծայրը չէ երևում և որոյ մէջն ոչ մի շարժում, ոչ մի ձայն՝ ծպուտ, ոչ մի շունչ չկայ: Մի ժամանակ՝ առաջ ծաղկած դրութեան մէջ եղած աշխարհիս ամեն բանը փետացած գիակ կդառնայ, մի անսահման ու խաւար սրտած ոչինչ կդառնայ, ինչպէս որ էր առաջ, քանի որ Արարիչն այդ ոչինչից դրախտ չէր ստեղծել ու գոյացրել: Միայն աւեր, եղծումն, ապականութիւն, չքութիւն է բնակվում այն անծայր, անվերջ տիեզերքի մէջ, որ այժմ իմ ամեն կողմումն տեսնումեմ փայլուն, գեղեցիկ, գոյնզգոյն՝ իւր դրութեանը մէջ:

Բայց իմ հոգիս այս ապականութեան շփոթից, աշխարհիս այս անկարգ, խառն ու անկերպարան դրութիւնից վեր է բարձրանում յաղթանակ կանգնելով: Նա գիտէ, որ միայն եղծանելին պիտի եղծանի, աշխարհիս ամեն բաները փոփոխութիւնների տակ կընկնեն, բայց աստուածութիւնն անփոփոխ՝ յաւիտեան կմնայ, ուրիշ ամենայն արարածներն որ եղծուին էլ, աստուածայինը կմնայ:

Աստուածայինը ծածկած, անտեսանելի մի կենսական զօրութիւն է հէնց իմ մէջս էլ, և աստուածայինն է աստուածայինն:

որով հոգին ազնուանումէ։ Առաքինութիւն ու յաւիտենականութիւնը միեւնոյն բանն են ինչպէս որ փոշին ու անցաւոր բանն էլ միեւնոյնն են։

Հաղարաւոր տարիներ են, որ մահականացու մարդիկն այս բանը լաւ հասկացել են։ Հաղարաւոր տարիներ են, որ մարդիկն այս մեծ ճշմարտութիւնն ասել են՝ թէ միայն աստուածայինն յաւիտեան կմնայ։ Քրիստոս աշխարհք եկաւ. աշխարհիս մարդոց այս սորվեցրեց թէ՛ ով որ Աստուծոյ մէջն է, մշանջենաւոր Աստուածն էլ նորա մէջն է։ Ու միլիոնաւոր մարդիկ նորան ազաղակեցին և նորա սուրբ անունն իբրեւ միակ զարդ իրանց վերայ առան. բայց իրանց աղօթքը սրտից չէր, իրանց աստուածալաշտութիւնն՝ ամենօրուայ արտաքին մի գործ էր։ Քրիստոսին ընդունեցին ու նորա աշակերտը դարձան, բայց չճանաչեցին նորան. փառաբանումէին նորա առաքինութիւնը, բայց իրանք առաքինութիւնից հեռու էին. աղաչում, պաղատումէին յաւիտենական եղջանկութեան արժանանալու համար, բայց իրանց մեղսական վայելչութիւնների ոչ մի ժամը նորան չգոհեցին։ Յաւիտենական, աստուածային բանի վերայ մտածումէին այն ժամանակ, երբ որ արդէն իրանց մահուան սարսափելի ժամը գալիս, համնումէր, և երբ որ գերագոյն բարին, որոյ ետեւից ընկել էին այս կեանքում, իրանց օրօրոցից սկսած մինչև իրանց գերեզման մտնելն, արդէն անհետանումէր, ինչպէս որ անհետանումէր աշխարհիս ամեն բանն. բայց այս աշխարհիցս բաժանուելու րոպէում թափած արտասուքն ու մտքումը դրածներն իբրեւ հաստատ որոշումն, ինչ որ արդէն կօրել է, նորա տեղը չեն բռնել, ինչու որ արտասուքը՝ միայն արտասուք է, գեւ առաքինութիւն չէ. և մարդում՝ իւր մահուան վերջին ժամին մտքումն արած շատ ու շատ բարեպաշտական որոշումներն, որ իւր աչքը նոր բացուելուցն ու սարսափելով հասկանալուցն է անցկացրած աշխարհքից իւր սաստիկ կերպով խաբուած լինելըն, մտքի բարեպաշտական որոշումներ են միայն, ոչ թէ աստուածային գործերով չանցկացրած մի կեանք։

Սուրբ գրքի հետեւեալ խօսքն՝ իբրեւ յորդորական մի սուրբ ձայն հնչումէ սրտիս մէջը թէ՛ «Այո՛, աշխարհս իւր վայելչութիւններովն անց է կենում. բայց ով որ Աստուծոյ կամքն է կատարում, նա յաւիտեան կմնայ»։

Ով գուլ վսեմ՝ յայտնութեան մխիթարութիւն, որ իմ սրտիս

մէջ ձայն են տալիս աշխարհքիցս ու իմ խղճմտանքիցս, Քրիստոսի ու նորա աշակերտների կողմից: Քս հրաշալի զօրութիւնովդ թափանցիր իմ սրտիս խորերը:

Երևելի մահտորձաններն էլ, մարդոց ամենամեծ գործերն էլ անցնում են, բայց ես մնում եմ: Երկրագունդն էլ մի օր կծերանայ, երկնքի լուսաւոր մարմիններն էլ մի օր, կարելի է, հանգչեն, բայց ես մնում եմ: Ամէն բան պէտք է կորցնեմ, ամէն բան ինձանից պիտի դուրս գայ ինձ համար պիտի էլ չլինի, — միայն մի բան կարող եմ ինձ պահել, մի բան միայն ինձ կպահպանի, Աստուծոյ յառաջ եկած հոգւոս անմահութիւն:

Ինչպէս ես էլ երկար ժամանակ մոլորուած ման էի գալի խաւարի մէջ: Ինչո՞ւ համար ես էլ պտուղների իմ կեանքիս բաղտաւորութիւնն, իմ գերագոյն բարին՝ ուրիշ ամեն բաների մէջ, միայն այնտեղ չէի, ուր որ էր իսկապէս ինչո՞ւ համար խելք ու միտքս երբեմն երբեմն սաստիկ տալիս էի մեծ կարողութիւն ձեռք բերելու և աչքս չէր կշտանում ունեցածիցս: Ես հօ գիտէ՞ի, որ հարստութիւնը մարդուս չէ բաղտաւորեցնում, ինչու որ ամենամեծ փառքի ու կարողութեան տէր մարդն էլ շատ անգամ կարող է ամենաողորմելի մահկանացուն լինել: Ես հօ գիտէ՞ի, որ տկոյր եմ աշխարհք եկել, որ ոչինչ հետս տանելու չեմ, բացի այն կատարելութիւններից, որ իմ հոգիս ազնուացրել են: Ես հօ գիտէ՞ի, որ էստոնք են այն գոնձերն, որ ես երկնքումը կարող եմ գանձել, ինչո՞ւ համար այս գանձերը չէի հաւարում:

Ինչո՞ւ համար իմ ունայնասիրութիւնս շատ անգամ այնպիսի տղայամիտ կերպով ցանկանում էր ու փափագում՝ արտաքին փառաւոր կեանքի՝ իբր թէ մարդուս գերագոյն բարին այդ էր միայն: Ես հօ գիտէ՞ի, որ գեղեցկութիւնն մի քանի տարուան մէջ կորչելու բան է, և վս' է նորան, որ ոչ մի՞ գին ունեցող՝ մնայուն բան ձեռք բերել խելքը չի կարել: Հոգւոյ ազնուութիւնն միայն յաւիտեական փայլ ունի, և միայն կարող է տեղութիւն ունենալ յաւիտեան անթառամ մնալ թարմ՝ մանկական հասակով, տարիքն հոգւոյ այդ ազնուութիւնից ամենեւին մի բան էլ չէ կարողանում եղծանել, ինչու որ յաւիտեականը ժամանակաւորից բարձր է ու վսեմ, ինչպէս որ Աստուած ինքն:

Ինչո՞ւ ես շատ անգամ սաստիկ կերպով ընկնում էի մեծ անունի ու փառքի ետեւից, որ մարդոց առաջ մեծ ու փառաւոր ումն լի-

նիմ: Խնչպէս կարողանումէի ես իմ ժամանակի մարդոց գովասանքն ցանկութիւններիս հասնելու իմ ամենամեծ նպատակը համարել: Ո՛վ իմ պատուամոլութեան յիմարութիւն ինչպիսի կեղծիքներով ու երազներով էիր ինձ շատ անգամ խարում, խելքիցս հանում, ու ինչպէս շատ անգամ մոռացնումէիր ինձ սրախ հանգստութիւնն, որ կորցնումէի: Ես հօ, լաւ գիտէք, որ հոգիս տուի թէ չէ, մարդոց շողաքորթութիւններից էլ ոչ մի բան իմ ականջս չիլսիլ: Ես հօ ճանաչումէի մարդոց անհաստատ ու փոփոխական խելքի տէր լինելն որպէս և նորանցից շատերի նախանձապութիւնն: Խնչպէս կարողացայ ես այս երազական ցնորքներին ամենայն բան զոհել: Միայն անմահ Աստուծոյ մէջն է անմահ փառքը: Միայն ամենագէտ Աստուծոյ մեր վերայ ունեցած միտքն ու արած որոշումն՝ մեր արժանաւորութեան մասին՝ հաստատ են ու անփոփոխ: Արդեօք ես շատ ոյժ թափելով աշխատել եմ երբէք նորան հաճոյ լինելու, ինչպէս որ ամենայն կերպ աշխատել եմ փոփոխական խարուող, սխալական մարդոց հաճոյանալ:

Ինչո՞ւ համար ես երկրաւոր ուրախութեանց բաժակը վայելելն այնպէս համարեցի, որ իբր թէ հոգուս գերագոյն բարին է: Տեա, հիմա ամէն բանն էլ փոխուեց, ուրիշ կերպ եղաւ: Ընկերական կեանքի ամեն զուարճութիւններն, ամեն տօնակատարութիւններն, մեծահաց սեղաններն ու խնջոյքներն, որոց մէջ շատ ուրախութիւն տեսի ու արի, անց կացան, գնացի՜ն, ուրախութեան երգերն, օգումը ցնդեցին, այդ քաշած վայելչութիւնների հետեւանքը զղջման հառաչանքս է, որ սրտիցս է դուրս գալի՜ս: Հիւրերի ասել, խօսելը, վրիլոցն էլ չկայ, գերեզմանատան լռութիւն է տիրում այն ուրախութիւններից յետոյ դատարկ դահլիճներումը: Ծաղկեայ պսակով գլուխը զարգարած կաքաւող ծաղկահասակ օրիորդի մեռած գլխին դնելու այժմ պսակ են հիւսում, և երբեմն այնչափ զուարթ, աշխոյժ և ուժեղ պատանին՝ ծերութիւնիցը դողդողալով է ման գալի՜ փայտը ձեռին: Աշխարհէն ամեն վայելչ-մեծն անց կենաց, բայց Աստուծոյ համբարանէն յաւիտեան կենաց:

Եթէ ուզումես իմանալ թէ՛ ինչ է Աստուծոյ կամքը կատարելն, ահա ասեմ. Աստուծոյ նման լինել՝ սրբութիւնով, կատարեալ լինել, ինչպէս մեր երկնաւոր հայրը կատարեալ է, մաքուր սիրտ ու վարք ունենալ, ինչպէս Քրիստոս էր, մարդոց սիրել ու բազ-

տաւորեցնել, բաղտաւորեցնումէր իւր սիրուցն ինչպէս նա, մեր ամեն կողմը սրտի գոհութիւն, ուրախութիւն և օրհնութիւն տարածել, ինչպէս նա անումէր, — ահա այս ասածներս անելն է Աստուծոյ կամքը կատարելն որոյ համար էլ աշխարհք ենք ծնած:

Ամեն բարիքներից գերագոյնն առաքինութիւնն է: Առաքինի կեանք վարելու համար Աստուած՝ մեր երկնաւոր հայրն իւր առեւ զաւակների համար ասպարէզ է բացել. այստեղ թագաւորացն իշխանն՝ ամենաաղքատ խրճիթի բնակչից առաւելութիւն, կամ գերազանցութիւն չունի, ոչ էլ հարուստն աւելի ոյժ և իշխանութիւն քան թէ կարօտ մարդն, յաղթութեան պսակը ձեռք բերելու համար ամէնքն էլ հաւասար ուժեր են ստացել: Գիտնականութիւնը՝ քանքարաւոր մարդուն համար, գահը թագաւորի որդւոյ համար, լաւ անունն ունեւոր մարդու համար իրանց տրուած քանքարներ են, որ պէտք է շահեցնեն. բայց մի բանն ամէն մէկին չիյարմարիլ. կեանքի մէջ բաղմատեսակ վիճակներ ունեցող մարդիկ պէտք է լինին անշուշտ. շնորհքներն այլ և այլ կերպով պէտք է տրուած լինին, որ մէկը միւսին ծառայի. — բայց աստուծոյն սոյսինքն է՝ գերագոյն բարին հասարակաց է, ինչպէս որ Աստուած ամենեցուն հայրն է, ինչպէս որ մենք ամենքս էլ նորա զաւակներն ենք: Ամէն մարդ կարող է հասնել այդ բարւոյն և դորա համար էլ մարդու համար ամենամեծ ու ամենաթանկագին բանն է:

Իմացել ես արդեօք, թէ ինչն է հոգւոյ խաղաղութիւնն: Սրտի անջնգաստութիւնն, որ զգումես թէ՛ երկնքի ու երկրի հետ հաշտ ես ու ամենայն վտանգներից բարձր: Իմացել ես արդեօք սրտի անջ երանելի անդորրութիւնն, որ զգումես միայն քո գերազանցութիւնովդ քո պարտքերդ արդէն կատարած լինելուդ և Աստուծոյ հաճոյ լինելուդ, և որ մահդ էլ, եթէ զար, քո սրտիւ այդ անդորրութիւնը չէր կարող խանգարել: Այս էր քո անմեղութեանդ զօրութիւնն, այս էր քո մաքուր խղճմտանքիդ վարձատրութիւնն — այս՝ Գերագոյն Բարեւ Լայելելու էր:

Բայց անջ բաղտաւորութիւնն, որ սաստիկ փրփուրի նման շուտ ոչնչանումէ, ամենավերջին ու գերագոյն բաղդաւորութիւնը չէ կարող լինել: Մի ահագին հակասութիւն պիտի լինէր մեզանից դուրսն՝ այսինքն աշխարհի և մեր ներսն, այսինքն մեր խղճմտանքի մէջ: Մեր կարծիքի վերայ անջնջելի կերպով գրուած օրէնքը պիտի

յիմարութիւն լինէր և երկրաւոր բարիքի անցաւոր վայելքն՝ սխալ ընդունուէր ամենացանկալի բանն, որ Աստուած մեզ համար իբր թէ նպատակ է զրել, որ հասնենք: Բայց մարդոց ամէն փորձառութիւնն որպէս և շատ իմաստունների իմաստութիւնը այդ մտքին հակառակ է. մինչև անգամ աշխարհիս բոլորովին փչացած մարդն էլ վերջապէս հասկանումէ զողալով, որ ստեղծող Աստուած կայ, որ մեզ առաքինութեան և ոչ թէ մոլութեան համար է ստեղծել:

Միայն առաքինութիւնը կեանքի ամէն հանգամանաց մէջ մարդուս հրջանիկ է անում, և երբէք չէ դադարում իւր խաղաղիկ ուրախութիւններովը նորան վարձատրելու, պսակելու: Ամէն մի վիճակի ու զրութեան մէջ մարդուս սրտի գոհութիւն է պարգեւում, աղքատի սիրտը մեծ ուրախութիւնով է լցնում, այն աղքատի, որոյ համար մի կտոր ցամաք հացն միայն իւր փառաւոր ճաշն է, և որոյ համար մի ումպ ջուրն աւելի արժէ, քան մի բաժակ զինին, որ խմելուէ երկիւղից անհանգիստ սրտով ու հոգսերով: Սորվեցնումէ արտաքին երևոյթը ջուրն իբր իսկութիւնից, այնպէս որ մենք առաջուանից պատրաստուած ենք լինում ամէն մի կորուստ ունենալու համար, մինչև անգամ այնպիսի բանի կորուստն ունենալու, որ մեզ համար ամենաթանկագին է: Մի անգգամի, մի անիրաւի հայհոյիչ լեզուն կարող է մեր անունը կոտորել, անարգարութիւնը կարող է մեզ մարդոց հաշուից դուրս ձգել իբրև անկարող, անպիտան, կամ անընդունակ. մի հիւանդութիւն կարող է մեզ բոլորովին անպէտք մարդ դարձնել, անդամալոյժ անելով՝ բայց ոչ մի բան չէ կարող Աստուած մեր սրտից հանել, ոչ մի բան չէ կարող մեր անմեղութեան գիտակցութիւնը մեր մէջը խեղդել, սպանել. ոչ մի բան չէ կարող պղտորելով մեր սիրտն, այն մխիթարութիւնից մեզ զրկել, որով մեր ամենազառն կորուստ ունեցած ժամանակն էլ մեր աչքն երկինք ենք քցում ու ասում, «Տէրը տուեց, Տէրն առաւ, օրհնուած լինի նորա անունն»:

Աշխարհիս ամէն վայելչութիւնն անց կիկնայ, բայց ով որ Աստուծոյ կամքը կկատարի, նա կմնայ յաւիտեան: Այո՛ յաւիտեան կան: Աստուծոյ նման յաւիտեան մնումէ տառաքինութիւնը, նորանով ազնուացած հոգին կեանքի շփոթ խառնակութիւնից վեր է սլանում, — ոչ մի բան չէ կարողանում նորան ազատել

նաւաբեկութիւնից, երբ որ իւր հողային պատեանը վշուր վշուր է լինում, ոչ մի բան հետը չէ վեր առնում, այլ այն միայն, ինչ որ ինքն դարձել, եղել է: Երկրաւոր բարիքը նորա սեփականութիւնը չէ, այլ մարմնոյ համար էր միայն ձեռք բերուած և մարմնովը վայելեց, բայց հոգեւոր կատարելութիւնները հոգւոյ համար էին աշխատած, որոնցով պայծառանալով յաւիտենական կեանքը մտան:

Մի ցնորուած մարդու նման թափառումէի մինչև ցայժմ աշխարհիս երեսին, գերագոյն բանը հող ու փոշի գառնալու բաների մէջ էի պտուում, իսկ յաւիտենականն՝ անցաւորի մէջ լաւ հասկանումէի, որ ինձ խարումէր սերն ու բարեկամութիւնը, բազմաւորութիւնն ու պատիւը, բայց էլի ստուերի նման բանի ետեւից էի ընկնում միշտ աւելի նոր. — մեծ եռանդով ու փափագով շատ չարչարուեցի. բայց երբէք բոլորովին չհասայ, և եթէ որ հասած լինէի, դորանով արդեօք աւելի գոհ, աւելի՞ բաղդաւոր եղած կլինէի: Դեռ էլի իմ հոգիս հեռացնելով յաւիտենական բանից, շատ երկար ժամանակ պիտի զոհեմ անցաւորին: Ո՛չ, ոչ իմ ստեղծող Աստուածս, ես պէտք է շտապեմ, վազեմ այն աւելի լաւ բանին հասնելու, որ դու ինձ ցոյց ես տալիս: Այս երկրաւոր կեանքի թագաւորութիւնը չէ, որոյ մէջ պարունակվումէ իմ ընթացքիս սահմանն, այլ աստուածային բանի թագաւորութիւնն: Սորա համար պէտք է խնդրեմ, պտուեմ առաջ Աստուծոյ արքայութիւնն, որ Յիսուս աշխարհիս վերայ սորվեցրեց իւր քարոզներովն:

Քաջութեամբ պէտք է աւելի լաւ ճանապարհը բաց անեմ ինձ համար և երբ որ կտեսնեմ, որ իմ անհաստատ ուժերիս վերայ յոյս կապել չեմ կարող, երբ որ կտեսնեմ, որ երկրաւոր հրապոյրներ, իմ աւելի բարձր, աւելի վսեմ նպատակներս ուղումեն ինձ մոռացնել տալ, երբ որ զգայական բուռն ցանկութիւնից ինձ պիտի կորցնեմ և անպիտան մտքերից պիտի տաքուիմ — այդպիսի ժամանակ, ո՞վ իմ փրկիչ, թո՞ղ քո սուրբ կեանքիդ մտիկ տամ, որ սիրտ առնում ու զօրանամ: Այն ժամանակ թո՞ղ հնչի իմ սրտիս խորքում Քո ձայնդ թէ՛ ով որ մինչև վերջը կհամբերի, նա կապրի: